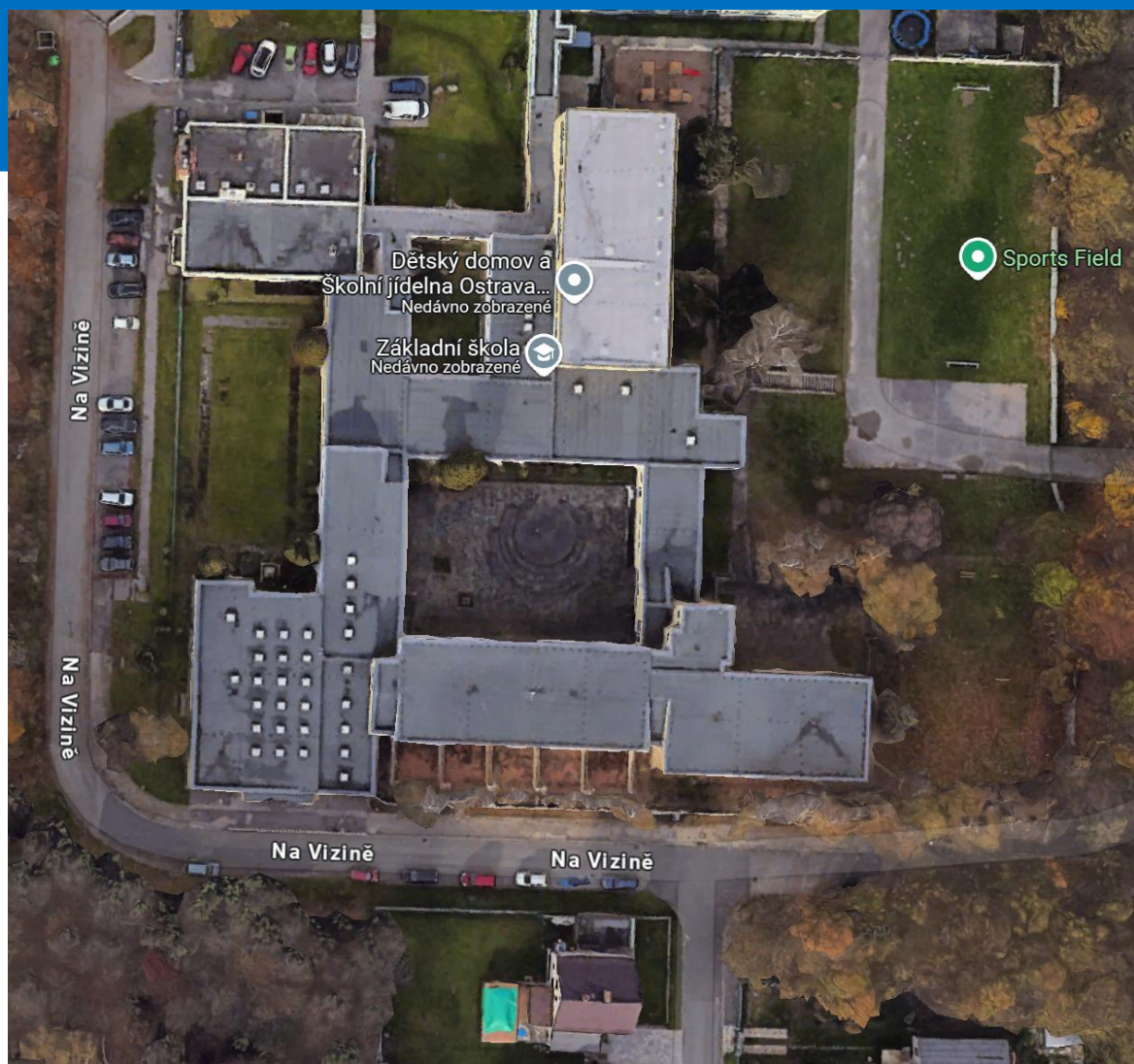

Porušování základních práv ve фондеch EU, Česko

Tato zpráva byla vypracována s podporou Evropské unie v rámci projektu financovaného Evropskou unií: FURI - Fondy EU pro základní práva (grantová dohoda číslo 101143162 - FURI - CERV- 2023-CHAR-LITI).

AUTOR

Awen Amenca z.s.

S PODPOROU:

Evropská síť pro nezávislý život

Základ platnosti

RANDE

Duben 2025

OBRÁZEK NA PŘEDNÍ STRANĚ – Sloučená segregovaná škola a dětský domov

Zřeknutí se odpovědnosti:

Spolufinancováno Evropskou unií. Vyjádřené názory a stanoviska jsou však pouze názory a stanoviska autora (autorů) a nemusí nutně odrážet názory a stanoviska Evropské unie nebo Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu. Evropská unie ani poskytovatel grantu za ně nemohou nést odpovědnost.

**Co-funded by
the European Union**

Obsah

Shrnutí	4
Úvod.....	5
Metodologie výzkumu	7
Cíl výzkumu	7
Metodologie.....	7
Kvantitativní analýza.....	8
Kvalitativní rozhovory	11
Výběr příkladů projektů	11
Analýza hlavních tematických oblastí	13
Romské komunity	13
Lidé se zdravotním postižením.....	14
Migranti a uprchlíci.....	15
Přehled literatury	16
Vzdělávání	16
Bydlení	16
Institucionalizace.....	17
Zaměstnání.....	17
Migranti a uprchlíci.....	17
Zjištění kvalitativních rozhovorů	18
Projektové příklady porušování základních práv	20
Klíčové poznatky z výzkumu	25
Politická doporučení	26
Naléhavá potřeba reformy	26
Posílení kontrolních mechanismů	28
Zapojení komunity	28
Reformy financování	28
Kritéria pro integraci vs. segregaci, diskriminaci	29
Pravidelné audity a nezávislé přezkumy	29
Závěr	29

Shrnutí

Tato zpráva poskytuje komplexní pohled na to, jak jsou v České republice přidělovány a využívány finanční prostředky Evropské unie (EU), zejména ve vztahu k nejvíce marginalizovaným skupinám: romským komunitám, osobám se zdravotním postižením a migrantům. Navzdory robustním právním rámcům a deklarovaným závazkům v oblasti antidiskriminace výzkum odhaluje zakořeněné systémové překážky od segregovaného školství pro romské děti až po nedostatečnou podporu osob se zdravotním postižením a migrantů. Studie vychází z kvantitativních i kvalitativních metod a zdůrazňuje, jak absence transparentního dohledu a odpovědnosti umožňuje přetrvávat institucionalizaci a další vylučující praktiky, často pod záminkou legitimního přidělování finančních prostředků.

Zjištění odhalují rozšířené zneužívání fondů EU, včetně projektů zaměřených na podporu začleňování Romů, které místo toho financují segregované školy, centra ústavní péče nebo rozvoj infrastruktury, která vytlačuje marginalizované rodiny.

Neúčinné monitorovací mechanismy, umocněné decentralizovaným administrativním systémem, dále komplikují úsilí o prosazování antidiskriminačních principů. Rozhovory s dotčenými komunitami, nevládními organizacemi a vládními zástupci potvrzují, že skutečná transformace vyžaduje silnější dohled, přímé zapojení místních organizací a jasná kritéria pro zajištění inkluze ve vzdělávacích i bytových programech.

K řešení těchto systémových problémů zpráva nabízí cílená doporučení: důkladnější audit iniciativ financovaných EU, povinné školení řídicích orgánů o antidiskriminačních zásadách a formalizované role komunitně vedených organizací při monitorování a hodnocení projektů. Restrukturalizací procesů přidělování fondů a posílením právních záruk mohou zdroje EU začít plnit svůj původní mandát podporovat spravedlnost, odstranění segregace a komunitní podporu pro všechny.

Úvod

Segregace romských dětí

Česká republika i nadále čelí hluboce zakořeněným výzvám v boji proti systémové diskriminaci marginalizovaných skupin. Tento výzkum se zaměřuje na romské děti, osoby se zdravotním postižením a migranty, zejména zkoumá, jak jsou přidělovány finanční prostředky Evropské unie (EU) a zda řeší nebo prohlubují nerovnosti. Hodnocením využití těchto fondů si studie klade za cíl identifikovat a odhalit systémová selhání a navrhnout realizovatelná řešení pro podporu inkluze a rovnosti.

Segregace Romů zůstává jednou z nejzakořeněnějších forem systémové diskriminace v České republice. Podle monitorovací zprávy občanské společnosti RCM z roku 2019 (str. 18) obce navzdory zákonné povinnosti podporovat integraci nadále financují segregované školy, čímž posilují cyklus vyloučení. Navzdory přelomovému případu D.H. a ostatní vs. Česká republika z roku 2007, který odsoudil nadměrné zastoupení romských dětí ve speciálních vzdělávacích programech, byl pokrok minimální.

Výzkum potvrzuje, že romští studenti jsou i nadále směřováni do segregovaných škol nebo tříd s omezenými učebními osnovami. Rezidenční segregace tyto vzdělávací a institucionalizační problémy dále zhoršuje. Zprávy Amnesty International (strana 14) naznačují, že mnoho romských rodin je záměrně přemísťováno do izolovaných oblastí, což snižuje jejich přístup ke kvalitnímu vzdělání a pracovním příležitostem. Rodiny, které jsou uvězněny v izolovaných osadách se špatnou infrastrukturou, postrádají základní služby, které by mohly zabránit odebrání dětí do státních institucí. Některé projekty bydlení financované EU zaměřené na odstranění segregace nedokázaly tyto problémy účinně řešit kvůli nedostatečné koncepci, omezenému dohledu a nedostatečnému důrazu na komunitně vedená řešení.

Přetrvávající překážky pro osoby se zdravotním postižením

Lidé se zdravotním postižením v České republice čelí značným překážkám v přístupu ke vzdělání, zaměstnání a veřejným službám. Jedním z nejpalčivějších problémů je přetrvávání institucionální péče o osoby s postižením, a to navzdory oficiálnímu závazku vlády k deinstitucionalizaci. Jak zdůraznilo mnoho respondentů, značná část finančních prostředků EU přidělených na začleňování osob se zdravotním postižením byla špatně řízena nebo nasměrována na projekty, které účinně neřeší systémové problémy.

Česká vláda se sice zavázala k odklonu od ústavní péče ke komunitním službám, ale pokrok je pomalý.

Mnoho projektů financovaných EU určených pro nezávislý život místo toho směřuje k renovaci velkých institucionálních zařízení, což spíše posiluje segregaci, než aby podporovalo skutečnou integraci. Školy často nemají prostředky na zajištění adekvátního ubytování, což vede k vyloučení zdravotně postižených studentů z hlavního vzdělávacího proudu. Rodiny postižených dětí dotazované pro tento výzkum důsledně uvádějí byrokratické překážky a nedostatečnou podporu; Často se jim doporučuje, aby své děti umísťovali spíše do specializovaných institucí než do běžných škol. Podobné vzorce lze pozorovat na pracovišti. Navzdory dostupným finančním prostředkům EU na programy inkluzivního zaměstnávání se podnikům často nedaří zavést přiměřená opatření, jako jsou flexibilní pracovní podmínky nebo přístupná pracoviště. Rozhovory s obhájci práv osob se zdravotním postižením potvrzují, že nedostatečná informovanost a špatný dohled často brání tomu, aby se tyto prostředky dostaly k zamýšleným příjemcům. Pomalé tempo deinstitucionalizace je navíc v ostrém kontrastu se zásadami Evropské strategie pro pomoc osobám se zdravotním postižením, což vyvolává obavy, zda jsou fondy EU skutečně využívány na podporu nezávislého života.

Diskriminace migrantů a uprchlíků

Migranti a uprchlíci, včetně Romů prchajících před válkou na Ukrajině, čelí v České republice ještě větší diskriminaci. Z rozhovorů s Romy vyplývá, že romští uprchlíci byli systematicky umísťováni do přeplněných a špatně udržovaných přístřešků, v mnoha případech ponechání bez podpory na spaní na betonové podlaze na nádražích, zatímco neromským uprchlíkům se často dostává přednostního zacházení. Po příjezdu bylo mnoho ukrajinských Romů vystaveno tvrdším životním podmínkám, včetně umístění do detenčních center za ostnatým drátem s nedostatečnými hygienickými podmínkami a dodávkami potravin, což zdůraznilo hluboké nerovnosti v přijímací politice.

Diskriminační praktiky se týkají i vzdělávání, kde děti migrantů často čelí segregaci nebo vyloučení kvůli jazykovým bariérám a nedostatečné podpoře. Vládní politika běžně selhává v poskytování spravedlivé pomoci migrantům, takže občanské organizace, jako je Awen Amenca, nebo dokonce chudí čeští Romové, musí organizovat charitativní sbírku, aby tuto mezeru zaplnili.

Celkově tyto problémy odhalují vzájemně propojené systémy vyloučení, které neúměrně postihují nejzranitelnější skupiny ve společnosti. Zkoumáním, zda jsou fondy EU využívány k odstranění nebo posílení těchto bariér, si studie klade za cíl nabídnout plán pro spravedlivější tvorbu a implementaci politik v České republice.

Metodologie výzkumu

Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, zda jsou finanční prostředky EU účinně využívány k podpoře inkluze a řešení systémové diskriminace, nebo zda tyto cíle podkopávají neefektivita a porušování. Kritický problém zahrnuje výzvu získat přesné a upřímné informace: zprávy o projektech často zobrazují idealizované výsledky a instituce nebo realizátoři často nejsou ochotni uznat jakékoli nedostatky nebo zneužití. Kniha *Blighted Lives: Roma Children in State Care* (str. X) zdůrazňuje, jak mohou oficiální narativy maskovat systémové problémy kolem institucionalizace, zejména u romských dětí, a proto je ještě důležitější upřednostňovat perspektivy příjemců před perspektivami realizátorů projektů nebo vládních orgánů.

Jednou z ústředních otázek této studie je, zda by mělo být financování EU pozastaveno nebo přesměrováno, pokud je zjevná neefektivita nebo zneužití, nebo zda reformy v monitorování a provádění mohou zajistit lepší výsledky.

Odhalením vzorců diskriminace, identifikací systémových překážek spravedlivého rozdělování fondů a navržením realizovatelných doporučení si studie klade za cíl optimalizovat alokaci zdrojů a podpořit udržitelnou inkluzi. Zásadní je také dokumentace osvědčených postupů z úspěšných projektů, která nabízí modely pro replikaci napříč různými regiony a sektory.

Tento výzkum se snaží překlenout propast mezi politickými záměry a žitou realitou a připravit půdu pro efektivnější a spravedlivější využívání zdrojů EU.

Mezi hlavní cíle patří.

- Posouzení dopadu projektů financovaných EU na začleňování Romů, práva osob se zdravotním postižením a integraci migrantů.
- Identifikace systémových překážek spravedlivé alokace a využití zdrojů.
- Poskytování praktických doporučení k optimalizaci využívání finančních prostředků EU pro udržitelnou inkluzi.
-

Metodologie

Tato studie využívá robustní přístup založený na smíšených metodách, který je navržen tak, aby zachytil kvantitativní i kvalitativní rozměry systémové diskriminace a zajistil komplexní

pochopení výzev a příležitostí v rámci iniciativ financovaných EU. Provedli jsme kvantitativní průzkum, při němž jsme vyplnili celkem 160 dotazníků od občanské společnosti, Romů, migrantů a osob se zdravotním postižením, 8 organizací občanské společnosti, čtyř subjektů veřejných orgánů (např. vnitrostátních řídicích orgánů) a šesti nezávislých odborníků. Souběžně s tím jsme provedli deset hloubkových, polostrukturovaných rozhovorů se čtyřmi zástupci národních orgánů, 8 odborníky z nevládních organizací a čtyřmi místními odborníky, abychom odhalili vhledy do živých zkušeností. Výzkum upřednostňuje hlasy příjemců a trianguluje tato primární data s existujícími studiemi, aby byla zajištěna šířka i hloubka porozumění.

Přehled literatury

Páteří tohoto výzkumu je rozsáhlý přehled primárních dokumentů, který nabízí vhled do systémové diskriminace, přidělování fondů EU a práv Romů, osob se zdravotním postižením a migrantů v České republice. Mezi klíčové zdroje patří:

Kvantitativní analýza

Kvantitativní metody nabízejí měřitelný vhled do rozdílů a systémových problémů. Tato složka zahrnuje:

Diskriminace Romů:

- Zmařené životy: Romské děti ve státní péči Upozorňuje na systémové problémy související s institucionalizací romských dětí.
- Monitorovací zpráva občanské společnosti RCM za rok 2019: Rozsáhle citovaná zpráva o segregaci ve školách, diskriminaci v oblasti bydlení a zneužívání finančních prostředků EU přidělených na integraci Romů.
- Monitorovací zpráva občanské společnosti RCM za rok 2017: Popisuje dřívější vzorce systémové diskriminace, zejména segregaci ve vzdělávání.
- Poznámky k zacházení s Romy z Ukrajiny: Popisuje rozdílné a diskriminační zacházení s romskými uprchlíky z Ukrajiny ve srovnání s neromskými uprchlíky.
- EGESIF 15-0024-00-GN Segregace (pokyny EU): Dokument EU, kterým se řídí využívání strukturálních fondů v boji proti segregaci.
- Letos uplynulo 17 let od vydání rozsudku D.H.: Reflektuje historický rozsudek D.H. a ostatní proti České republice týkající se segregace romských dětí.
- 25.01.24 Zpráva o pokračující segregaci v České republice: Poskytuje aktualizované informace a případové studie o současných trendech segregace.
- D.H. a další proti České republice (2007) (rozsudek ESLP): Přelomový případ Evropského soudu pro lidská práva týkající se segregace Romů ve vzdělávání.
- Národní strategie integrace Romů (SRI): Hlavní národní strategie zabývající se vyloučením a integrací Romů v oblasti bydlení, vzdělávání a zaměstnání.

Práva osob se zdravotním postižením:

- Monitorovací zpráva občanské společnosti RCM za rok 2017: Pojednává o špatném hospodaření a nesprávném směřování finančních prostředků EU určených na začleňování osob se zdravotním postižením a nezávislý život, s důrazem na otázky institucionalizace.
- OP VVV (Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání): Zmíněno v souvislosti s projekty financovanými EU, které zahrnují překrývání financování mezi vzdělávacími zařízeními a institucemi pro osoby se zdravotním postižením, které udržují segregaci a podkopávají deinstitucionalizaci.

Práva migrantů:

- Monitorovací zpráva občanské společnosti RCM za rok 2019: Zabývá se diskriminačními podmínkami, jimž čelí romští migranti a uprchlíci, zejména ti, kteří prchají z Ukrajiny, a upozorňuje na rozdíly v životních podmínkách, příležitostech k integraci a systémové předpojatosti v podpůrných politikách.
- Poznámky k zacházení s Romy z Ukrajiny: Výslovně se zabývá diskriminačními praktikami v oblasti bydlení a podporou integrace romských migrantů prchajících z Ukrajiny ve srovnání s neromskými uprchlíky.

Tyto odkazy představují primární páteř důkazů používaných v celé zprávě o české zemi, která je jasně kategorizována podle každé cílové tematické oblasti.

Seznam zúčastněných organizací

Tento výzkum byl obohacen o příspěvky několika organizací, z nichž každá nabízí specializované poznatky a metody boje proti systémové diskriminaci a podpoře skutečné inkluze.

- **Awen Amenca:** Přední organizace zaměřená na organizování a prosazování romské komunity. Awen Amenca adaptuje metodologie komunitního organizování z Harvard Kennedy School a klade důraz na rozvoj vůdčích schopností a posílení postavení v rámci marginalizovaných komunit.
- **Romodrom:** Nevládní organizace, která se věnuje zlepšování životních podmínek romských komunit prostřednictvím iniciativ v oblasti vzdělávání, bydlení a sociálních služeb.
- **Agape:** Nabízí podporu marginalizovaným skupinám, včetně romských uprchlíků z Ukrajiny, poskytuje nouzovou pomoc, integrační programy a prosazuje politiku.
- **Romea:** Mediální a advokační organizace, která zvyšuje hlas Romů a zvyšuje povědomí veřejnosti o právech a problémech Romů.
- **IQ Roma servis:** Aktivně se podílí na rozvoji komunity a prosazování podpory začleňování Romů do vzdělávání, zaměstnání a veřejného života.
- **Slovo 21:** Zasazuje se o práva Romů prostřednictvím kulturních projektů, prosazování politiky a komunitních organizačních iniciativ.
- Tyto organizace hrály klíčovou roli při sběru dat, zapojení komunity a prosazování politik, přičemž zajistily, že výzkum odráží skutečné životní zkušenosti marginalizovaných skupin a nespolehá se pouze na oficiální příběhy.

Zapojení odborníci

Výzkumný tým se skládá ze sociologů, právních expertů a odborníků na vzdělávání se zkušenostmi s antidiskriminačními politikami a monitorováním fondů EU. Byly rovněž požadovány vstupy od členů úřadu veřejného ochránce práv a dalších odborníků na danou problematiku, což dále posílilo platnost a rozsah studie.

Konzultované zúčastněné strany

Na výzkumu se podílely různé zúčastněné strany, včetně:

- Zástupci vládních orgánů
- Nevládní organizace (NGO)
- Vzdělávací instituce
- Místní organizace
- Úřad veřejného ochránce práv
- Česká školní inspekce
- Úředníci obce

Jejich pohledy a svědectví z první ruky poskytují mnohostranný pohled na překážky, kterým čelí migranti a uprchlíci, zejména romští uprchlíci z Ukrajiny, jakož i na kritickou potřebu koordinovaných intervencí řízených komunitami.

Diskriminace Romů

- Internetové stránky Rady Evropy – Romové a cestovatelé (demografie, kontext)
- Strategický rámec EU pro rovnost, začlenění a účast Romů na období 2020–2030
- Hodnotící zpráva EK o vnitrostátních strategických rámcích týkajících se Romů za rok 2023 (fiše, část 1)
- Boj proti segregaci ve školách v Evropě prostřednictvím inkluzivního vzdělávání (EEG/COE)
- Zpráva CADO o monitorování segregace ve školách (Rumunsko, 2022)

Práva osob se zdravotním postižením

- Community Living / Structural Funds Watch (zpráva za rok 2017)
- Community Living / Structural Funds Watch (zpráva za rok 2018)
- Kampaň ENIL "Fondy EU pro naše práva"
- Zpráva Nadace Nadace "Svěrací kazajka a izolace"
- Stížnost Nadace pro platnost týkající se Rumunska a Estonska (2020)
- Analýza FRA 2018 "Život v komunitě"
- Šetření evropské veřejné ochránkyně práv týkající se finančních prostředků EU týkajících se zdravotního postižení (OI/8/2014/AN)
- Výbor OSN pro práva osob se zdravotním postižením – závěrečné připomínky k Bulharsku

Práva migrantů

- Šetření evropské veřejné ochránkyně práv týkající se migračních center v Řecku financovaných EU
- Politické sdělení PICUM a ECRE "Práva a fondy EU" (březen 2023)
- Lighthouse Reports: Odhalení evropských stínových armád
- Dopis organizace Human Rights Watch o italských táborech pro migrující pracovníky
- AIDA (Databáze informací o azylu) Zpráva Řecka
- Eurostat – statistiky přistěhovalecké populace
- Strukturovaný sběr dat: Standardizovaný dotazník se zaměřuje na organizace, tvůrce politik a příjemce, aby shromáždil číselné údaje o implementaci projektu a alokaci zdrojů a dopadu.
- Nástroje pro analýzu dat: Microsoft Excel a SPSS se používají ke kategorizaci a interpretaci shromážděných dat.
- Prezentace výsledků: Grafy, tabulky a vysvětlující popisy zdůrazňují vzorce, mezery a korelace v řízení projektů financovaných EU.

Kvalitativní rozhovory

Polostrukturované rozhovory umožňují hlubší pochopení prožitých zkušeností a vnímání těch, kteří jsou přímo postiženi systémovou diskriminací:

- Výběr účastníků: romské rodiny, osoby se zdravotním postižením a migranti, včetně těch, kteří zažili institucionalizaci nebo čelili překážkám v přístupu ke komunitním službám.
- Struktura rozhovoru: Každé sezení začíná krátkým kvantitativním dotazníkem k zachycení základních údajů, po kterém následují otevřené otázky, které prozkoumávají nuance úhlů pohledu. Kódování a analýza dat: Odpovědi jsou přepisovány a kódovány pomocí tematické analýzy, což umožňuje identifikaci opakujících se témat a jedinečných poznatků. Zaměření na institucionalizaci: Vzhledem ke zjištěním v *Blighted Lives: Roma Children in State Care* je zvláštní pozornost věnována odhalení, jak institucionální předsudky a nedostatek podpory komunity formují zkušenosti romských dětí a jejich rodin.

Výběr příkladů projektů

Příklady projektů usnadňují hloubkové zkoumání konkrétních projektů financovaných EU a ilustrují úspěchy i neúspěchy. Zkoumá se nejméně deset projektů ve třech tematických oblastech: začleňování Romů, práva osob se zdravotním postižením a integrace uprchlíků.

Kritéria hodnocení: Každá případová studie hodnotí cíle, design a výsledky projektu se zaměřením na soulad s antidiskriminačními zásadami a rozsahem účasti komunity. Návštěvy v terénu a konzultace se zúčastněnými stranami: Tam, kde je to možné, návštěvy na místě a rozhovory s místními zúčastněnými stranami ověřují oficiální zprávy a odhalují nesrovnalosti

podobné těm, na které upozorňuje zpráva *Blighted Lives: Roma Children in State Care* (Zkažené životy: Romské děti ve státní péči).

Dokumentace: Každý příklad projektu podrobně popisuje typ fondu, příjemce, rozpočet, rok implementace, cílovou skupinu, rozsah porušení a lokalitu, což poskytuje transparentní záznam o dosažených i nedostacích.

Zdůvodnění přístupu založeného na smíšených metodách

Kombinací těchto tří metod, kvantitativní analýzy, kvalitativních rozhovorů a případových studií výzkum zajišťuje, že zjištění jsou založena na datech a zároveň jsou zakotvena v realitě marginalizovaných komunit. Tato komplexní strategie je životně důležitá pro zachycení složitostí, které jsou v oficiálních zprávách často opomíjeny. Mnoho institucí poukazuje na to, že spoléhání se pouze na údaje na institucionální nebo projektové úrovni může zkreslit podmínky v terénu, zejména pokud jde o děti ve státní péči a další těžko dostupné skupiny. Upřednostňování perspektiv příjemců a provádění ověřování na místě proto pomáhá zmírnit tato informační slepá místa.

Upřednostňování perspektiv příjemců a provádění ověřování na místě proto pomáhá zmírnit tato informační slepá místa.

Stručně řečeno, tento design smíšených metod vybavuje výzkum tak, aby nabízel diferencované pochopení toho, jak účinně jsou fondy EU využívány v boji proti systémové diskriminaci a kde jsou zapotřebí kritické reformy, aby se zajistilo, že alokace zdrojů skutečně podporuje spravedlnost a inkluzi.

Harmonogram realizace výzkumu

Výzkum probíhá ve strukturovaném období 6 měsíců. Počáteční fáze se zaměřuje na sběr dat a zapojení zúčastněných stran, po kterém následuje podrobná analýza a syntéza zjištění.

Cílová skupina	Systémové výzvy
<i>Řím</i>	Segregované vzdělávání, nevyhovující bydlení a systémové vyloučení
<i>Lidé se zdravotním postižením</i>	Nedostatečná dostupnost vzdělávání a pracovišť; nedostatečná podpora služeb.
<i>Migranti a uprchlíci</i>	Právní bariéry, jazykové vyloučení a omezený přístup k integračním programům.

Analýza hlavních tematických oblastí

Romské komunity

Romské komunity v České republice zůstávají jednou z nejvíce marginalizovaných skupin, čelí zakořeněným systémovým bariérám ve vzdělávání, bydlení a zaměstnání. Navzdory legislativním snahám o podporu inkluze je mnoho romských dětí neúměrně umisťováno do speciálních vzdělávacích programů nebo segregovaných škol. Tyto praktiky udržují cyklus chudoby a sociálního vyloučení a upírají romským dětem rovné příležitosti k dosažení akademického a profesního úspěchu. V oblasti bydlení romské rodiny často bydlí v segregovaných osadách, které se vyznačují nevyhovujícími podmínkami a omezeným přístupem k infrastruktuře a službám.

Práce Awen Amenca podtrhuje transformační sílu komunitního organizování při řešení těchto systémových nespravedlností. Přímou spoluprací s romskými rodinami organizace umožnila rodičům prosazovat spravedlivé vzdělávací příležitosti. Občanské kampaně za inkluzivní zápis do škol a komunitně vedené iniciativy ke zlepšení životních podmínek ukazují, jak může místní angažovanost vést ke smysluplným změnám. Zmařené životy: Romské děti ve státní péči dále ilustruje, že bez robustní komunitní podpory zůstávají základní údaje o každodenní realitě vyloučení Romů, zejména pokud jde o institucionalizaci dětí, zastřeny příliš optimistickými oficiálními zprávami.

Začleňování Romů tak zůstává kritickou výzvou, charakterizovanou přetrvávající segregací ve školách i v bydlení. Navzdory zákonným mandátům pro desegregaci je mnoho dětí nadále umisťováno do speciálních škol nebo umisťováno do segregovaných tříd. Rezidenční segregace tyto nerovnosti ve vzdělávání ještě zhoršuje, protože romské rodiny v izolovaných osadách často postrádají odpovídající infrastrukturu a základní služby. Projekty financované EU, které mají tyto problémy řešit, vykazují smíšené výsledky: zatímco některé prokazují skutečné odhodlání odstranit segregaci, jiné neúmyslně posilují stávající rozdíly, což odráží potřebu přísného dohledu a skutečné účasti komunity (EGESIF 15-0024-00-GN Segregace).

Tím, že se organizace jako Awen Amenca zaměřují na mobilizaci zdola a podněcují hlasy romských rodin, zdůrazňují propast mezi politickými záměry shora dolů a žitými zkušenostmi. Jejich práce potvrzuje, že pro zajištění rovného přístupu ke kvalitnímu vzdělání, důstojnému bydlení a skutečným příležitostem k sociálnímu vzestupu, jsou klíčové spíše komunitní přístupy než čistě institucionální řešení.

Lidé se zdravotním postižením

Lidé se zdravotním postižením v České republice i nadále čelí značným překážkám v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání, inkluzivnímu zaměstnání a dostupnému bydlení.

Ve vzdělávání školy často postrádají dostatečné zdroje k zajištění přiměřených úprav, což vede k vyloučení postižených studentů z hlavního vzdělávacího proudu. Podobně pracoviště často neprovádějí nezbytné úpravy, jako je pružná pracovní doba nebo zlepšení fyzické dostupnosti, což omezuje ekonomickou účast a nezávislost osob se zdravotním postižením.

Přestože Evropská unie financuje iniciativy zaměřené na podporu inkluzivních postupů, nedostatečný dohled a institucionální předpojatost tyto cíle často podkopávají. Neadekvátní řízení programů financovaných EU může neúmyslně posílit vylučovací modely, což postihuje zejména ty, kteří zažívají diskriminaci z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám, jako jsou Romové i zdravotně postižení.

Přístup Awen Amena k organizování komunit byl nápomocný při obhajobě práv lidí se zdravotním postižením, zejména pokud jde o deinstitucionalizaci. Podporou vedení v komunitách zdravotně postižených organizace zajišťuje, aby jednotlivci přímo ovlivnění těmito překážkami byli zahrnuti do politických diskusí a rozhodovacích procesů. Prostřednictvím workshopů, osvětových kampaní a přímé advokacie Awen Amena zdůrazňuje nutnost inkluzivního vzdělávání, přístupného veřejného prostoru a přechodu od institucionální péče ke komunitním službám. Tyto občanské iniciativy jsou v úzkém souladu s doporučeními organizace "Blighted Lives", která upozorňuje na negativní důsledky izolace zranitelných skupin v institucionálním prostředí.

Prostřednictvím zapojení komunity Awen Amena a podobné organizace účinně identifikovaly a řešily systémové překážky a usilovaly o skutečnou inkluzi a nezávislý život lidí se zdravotním postižením.

Jejich práce nejen vrhá světlo na přetrvávající nedostatek infrastruktury a ubytování, ale také demonstruje hodnotu posílení marginalizovaných komunit při formulování svých vlastních potřeb. Tím, že se tyto snahy soustředí na zkušenosti těch, kteří jsou nejvíce postiženi, znovu potvrzují, že udržitelná inkluze vyžaduje více než jen politiku shora dolů: vyžaduje aktivní účast a vedení ze strany zdravotně postižených jedinců, což zajišťuje, že vzdělávací i zaměstnanecká prostředí se stanou skutečně dostupnými pro všechny.

Migranti a uprchlíci

Migranti a uprchlíci, včetně Romů prchajících před konfliktem na Ukrajině, se potýkají se složitými problémy souvisejícími s právním postavením, jazykovými bariérami a společenskou diskriminací. Mnoho dětí migrantů čelí segregaci ve školách nebo jsou zcela vyloučeny kvůli nedostatečné jazykové a kulturní podpoře. Bytová politika tyto komunity dále marginalizuje tím, že je odsouvá do přelidněných nebo jinak nevhodných životních podmínek, často s omezeným nebo žádným přístupem k základním službám. Místní organizace, jako je Awen Amenca, byly životně důležité při řešení jedinečných potřeb těchto komunit. Budováním důvěry prostřednictvím jazykových programů, právní pomoci a advokačních snah organizace pomáhá rodinám migrantů orientovat se ve složitých byrokratických systémech a zajistit životně důležité zdroje. Tyto komunitou řízené iniciativy fungují jako klíčové záchrané lano pro mnoho migrantů, kteří by jinak byli vyloučeni z institucionálních podpůrných sítí. Kniha *Blighted Lives: Roma Children in State Care* (Zmařené životy: Romské děti ve státní péči) zdůrazňuje, jak nedostatek kulturně citlivých komunitních přístupů může vést k formám institucionalizace, které neúměrně postihují marginalizované skupiny, včetně migrantů a uprchlíků.

Bez iniciativních intervencí by systémové vyloučení a de facto segregace migrantů zůstaly v oficiálním zpravodajství neviditelné.

Jedním z významných problémů, které se v posledních letech objevily, je diskriminační zacházení s ukrajinskými uprchlíky v České republice, zejména na základě etnické příslušnosti a barvy pleti. Zatímco neromským ukrajinským uprchlíkům se často dostává bezprostřednější a adekvátnější podpory, romští uprchlíci čelí výrazně tvrdším životním podmínkám. Tento nepoměr odhaluje systémové předsudky, které jsou v souladu s širšími trendy etnické diskriminace v zemi. Nedávné zprávy dokumentovaly zoufalé podmínky, které zažívají ukrajínští romští uprchlíci. Například v Ostravě bylo 150 romských rodin umístěno do starého detenčního centra obehnaného vysokými zdmi a ostnatým drátem. Přestože jsou k dispozici základní postele, jídlo a voda, zařízení se velmi podobá spíše vězení než dočasnému útočiště. Situace v Brně je ještě znepokojivější: romští uprchlíci jsou nuceni žít ve stanových táborech bez podlahy, což má za následek nebezpečné a nehygienické podmínky. Rodiny musí spát na mokrému bahně s omezeným přístupem k jídlu, čisté vodě nebo funkčním hygienickým zařízením.

Přehled literatury

Kvantitativní zjištění ukazují na přetrvávající a přetrvávající rozdíly ve vzdělání, bydlení a zaměstnání, které ovlivňují Romy, osoby se zdravotním postižením a migranty v České republice. Statistické analýzy a nedávná data osvětlují systémovou povahu vyloučení a odhalují následující trendy:

Vzdělávání

Nadměrné zastoupení ve speciálním vzdělávání: V roce 2022 tvořili Romové 22 % dětí ve zvláštních třídách v běžných školách, zatímco 15 % dětí ve zvláštních školách byli Romové. To je v ostrém kontrastu s běžnou populací, kde pouze 3 % dětí vyžadují specializovaná vzdělávací opatření. Tento rozpor svědčí o systémové zaujatosti v diagnostickém testování a postupech umisťování.

Navzdory legislativním reformám zůstává podíl škol s velkou romskou populací vysoký. Školy s více než 50% podílem Romů vykázaly minimální zlepšení, přičemž mezi lety 2019/2020 a 2020/2021 došlo k nárůstu z 1,6 % na 1,8 %.

Místní příklady: V Kutné Hoře navštěvuje většina romských dětí pouze dvě segregované školy. V jiných obcích je značný počet romských studentů umístěn do "praktického" programu, který byl původně určen pro děti se zdravotním postižením, a to i v případě, že je takové umístění neopodstatněné. Tento trend odráží systémové předsudky a diskriminační praktiky ve vzdělávacím rozhodování.

Míra ukončení studia: Podíl romských dětí u dětí zůstává pod 15 % ve srovnání s více než 70 % u neromských vrstevníků, což dále ilustruje dlouhodobý dopad segregace a nevyhovujícího školství.

Bydlení

Segregovaná sídla a iluze pokroku: Romské rodiny v České republice nadále žijí v segregovaných osadách, které často postrádají základní infrastrukturu, jako je tekoucí voda, kanalizace nebo dlážděné silnice. Tyto podmínky vážně omezují jejich přístup k základním službám, kvalitnímu vzdělání a formálním pracovním příležitostem, což udržuje začarovaný kruh chudoby a vyloučení. Mezi lety 2008 a 2015 se počet sociálně vyloučených lokalit (SVL) více než zdvojnásobil, což dokládá obsáhlý dokument Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR

(MPSV/GAC, 2015. Navzdory tomuto alarmujícímu trendu došlo v následujících letech k záhadnému posunu: místo toho, aby vláda zintenzivnila úsilí o řešení základních příčin, zcela přestala systematicky sčítat a mapovat SVL.

K tomuto posunu politiky došlo souběžně s významnými veřejnými investicemi a investicemi financovanými EU zaměřenými na boj proti vyloučení, včetně programů obnovy měst, projektů sociálního bydlení a programů zaměstnanosti. Tyto snahy jsou popsány v dokumentech, jako je Strategie sociálního začleňování 2021–2030 (MPSV, 2021) a zprávy Agentury pro sociální začleňování, ale mají omezený měřitelný dopad, zejména proto, že často neřeší strukturální faktory prostorové segregace – jako jsou diskriminační praktiky v oblasti bydlení, vyloučení ze soukromého nájemního trhu a politiky územního plánování obcí. Problém je dále komplikován absencí aktualizovaných, transparentních údajů, což výrazně omezuje odpovědnost a strategické plánování.

Institucionalizace

Obavy z překrývání škol a dětských domovů: Nevládní organizace a odborníci upozorňují na nedostatek transparentnosti ohledně projektů financovaných EU, které jsou spojeny se školami a přilehlými dětskými domovy.

V souladu se zjištěními z knihy *Blighted Lives: Roma Children in State Care* (str. X) se mnozí obávají, že tyto fondy mohou spíše posilovat institucionální péči než podporovat deinstitucionalizaci.

Přetrvávající model segregace: Využívání institucionální péče nejen zpomaluje přechod ke komunitním službám, ale také udržuje segregaci, což je v rozporu s politikami EU, které podporují inkluzivní vzdělávání a rodinnou péči.

Zaměstnání

Vysoká míra nezaměstnanosti: Mezi romskými komunitami nezaměstnanost často přesahuje 60 % ve srovnání s celostátním průměrem 3 %. Tento výrazný nesoulad podtrhuje omezenou účinnost iniciativ v oblasti zaměstnanosti financovaných EU.

Migranti a uprchlíci

Kombinované výzvy: Migranti a uprchlíci, včetně romských uprchlíků z Ukrajiny, se potýkají s jazykovými bariérami, diskriminační politikou a nedostatečnými integračními programy.

Vyloučení ve vzdělávání: Kvantitativní data ukazují, že mnoho dětí migrantů je buď vyloučeno ze vzdělávacích institucí, nebo umístěno do segregovaného prostředí, což brání jejich plné integraci do české společnosti.

Tato výše uvedená zjištění zdůrazňují systémový vzorec vyloučení, který naléhavě vyžaduje silnější dohled a antidiskriminační strategie. Zúčastněné strany vyjádřily zvláštní znepokojení nad tím, jak jsou přidělovány finanční prostředky EU, a poznamenaly, že neprůhledné struktury projektů a nedostatečné monitorování mohou umožnit segregační praktiky.

Jak objasňuje kniha *Blighted Lives: Roma Children in State Care* (Zmařené životy: Romské děti ve státní péči), nejasnosti ohledně distribuce zdrojů mohou účinně podepřít stávající institucionální modely, které nejsou v souladu s principem inkluze. Cílené politické intervence, zvýšená transparentnost při přidělování finančních prostředků a aktivní zapojení komunity vynikají jako klíčové mechanismy pro zvrácení těchto trendů. Pouze rozhodnými kroky může Česká republika zajistit, aby projekty financované EU plnily svůj mandát podporovat rovnost a začlenění romských komunit, osob se zdravotním postižením i migrantů.

Zjištění kvalitativních rozhovorů

Kvalitativní složka tohoto výzkumu se opírala o hloubkové rozhovory s romskými rodinami, osobami se zdravotním postižením, migranty a klíčovými zúčastněnými stranami, včetně zástupců úřadu veřejného ochránce práv a orgánů pro základní práva. Ačkoli jsou zásady boje proti diskriminaci zakotveny v projektech financovaných EU, údaje z rozhovorů silně naznačují, že jejich provádění v praxi je stále hluboce chybné. Institucionální aktéři často zastírají, jak jsou finanční prostředky skutečně alokovány, a nejspolehlivějším zdrojem informací jsou svědectví postižených komunit.

I když se v posledním desetiletí objevilo několik pozitivních příkladů desegregace ve vzdělávání – mnohé z nich byly podporovány nebo přímo usnadněny Awen Amencia – existuje ostrý kontrast, pokud jde o rezidenční desegregaci, kde nelze identifikovat žádný projekt s hmatatelným, systémovým dopadem. Právě naopak, některé iniciativy v oblasti bydlení bezděčně posílily vyloučení tím, že formalizovaly ghetta nebo vylepšily izolovaná sídla, aniž by nabídly cesty k prostorové integraci. Výsledkem je prohlubující se iluze pokroku ve veřejné politice, zatímco v terénu cyklus vylučování pokračuje – příliš často mimo dohled a mimo data.

Opakující se obavou vznesenou během rozhovorů je institucionalizace, zejména v souvislosti s dětskými domovy, které sdílejí zařízení nebo administrativní vazby s místními školami. Tato úzká integrace stírá hranice mezi financováním škol, dětských domovů nebo obojím z prostředků EU. Nevládní organizace a experti se obávají, že fondy EU nepřímo podporují institucionální péči, místo aby podporovaly deinstitucionalizaci, jak bylo formálně zamýšleno. Zmařené životy: Romské děti ve státní péči odráží tuto obavu a zdůrazňuje systémové předsudky, které neúměrně směřují romské děti a další marginalizované skupiny do institucionálního prostředí.

Romští rodiče vyjádřili rozsáhlé obavy ohledně úřadů pro ochranu dětí a uvedli opakované hrozby násilného odebrání svých dětí za účelem umístění do ústavů. Dotazovaní si všimli ostrého kontrastu: zatímco většina neromských dětí ve státní péči má tendenci být sirotky nebo skutečně opuštěná, romské děti jsou tam často umísťovány poté, co byly násilně odebrány ze svých rodin. Tyto praktiky nejen udržují cyklus diskriminace a segregace, ale jsou také v souladu se zjištěními v knize *Blighted Lives: Romani Children in State Care* (str. X), která dokumentuje, jak nedostatečný dohled a systémové předsudky vedou k nadměrnému zastoupení romských nezletilých ve státní péči.

Rozhovory s romskými rodinami také zdůrazňovaly rozšířené směřování romských dětí do segregovaných škol nebo speciálních vzdělávacích programů. Rodiče uvedli, že místní školy to často ospravedlňovaly pod záminkou "přístupů k učení na míru", a to navzdory financování EU zaměřenému na desegregaci (RCM Civil Society Monitoring Report 2019, s. 21). NGO tyto zprávy potvrdily a poznamenaly, že některé "inkluzivní" iniciativy financované EU paradoxně posílily segregaci tím, že nasměrovaly zdroje do oddělených zařízení, spíše než do hlavního vzdělávacího prostředí.

Rozhovory s aktivisty v oblasti práv osob se zdravotním postižením a osobami se zdravotním postižením potvrdily, že finanční prostředky EU určené na přístupnost pracovišť a sociální začlenění se často nepromítnou do hmatatelných zlepšení.

Několik respondentů uvedlo, že se účastnili programů odborného vzdělávání financovaných EU, ale stále si nemohli zajistit zaměstnání. Zástupci úřadu veřejného ochránce práv konstatovali, že ačkoli existují finanční prostředky na inkluzi, mnoho zaměstnavatelů buď nemá povědomí o dostupných zdrojích, nebo není ochotno zavést smysluplná opatření pro usnadnění přístupu (monitorovací zpráva občanské společnosti RCM 2017, s. 19). Programy na podporu migrantů a uprchlíků čelí paralelním překážkám. Romští uprchlíci z Ukrajiny popsali, že byli odsunuti do přeplněných, nevyhovujících přístřešků, zatímco neromští ukrajinští uprchlíci dostávali nadstandardní pomoc s bydlením. Místní nevládní organizace připisovaly tyto nesrovnalosti slabému dohledu nad programy podpory uprchlíků financovanými EU, což umožňuje diskriminační rozdělování zdrojů. Úřad veřejného ochránce práv uznal, že stávající mechanismy pro vyřizování stížností jsou nedostatečné pro účinné řešení těchto problémů (monitorovací zpráva občanské společnosti RCM za rok 2019, s. 19, 12).

Celkově tyto rozhovory zdůrazňují významnou propast mezi zamýšleným účelem antidiskriminačních projektů financovaných EU a jejich skutečným dopadem. Zatímco

institucionální zprávy často představují idealizovaný příběh, základní organizace a příjemci odhalují, že tyto projekty často nepřinášejí smysluplnou změnu. To podtrhuje naléhavou potřebu silnějších mechanismů dohledu a většího zapojení komunit do navrhování i hodnocení projektů.

Projektové příklady porušování základních práv

Výsledky výzkumu odhalily několik případů, kdy jsou opatření obcí a místní politiky v rozporu s národní strategií integrace Romů (SRI) a v rozporu se zamýšlenými cíli fondů EU. Místo aby tato opatření podporovala inkluzi, často posilují segregaci a udržují diskriminaci. Níže uvádíme několik reprezentativních příkladů:

Diskriminace v bydlení v Ústí nad Labem

Město Ústí a Ústí nad Labem realizovalo několik projektů zaměřených na integraci Romů s podporou ESF+ a Fondů odolnosti a obnovy. Jeden z projektů, č.p. V období od 1.9.2017 do 30.9.2018 byla realizována aplikace CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_063/0006583 jejímž cílem je vytvořit nový komunitní plán pro zefektivnění sociální integrace.

Porušené články: Článek 21 (Zákaz diskriminace); Článek 34 (Právo na bydlení)

V rámci těchto projektů byly romské rodiny přemístěny z centrálních městských oblastí do segregovaných částí města s omezeným přístupem k základním službám, jako je vzdělání a zaměstnání. Nebyla zavedena žádná desegregační opatření; Místo toho byly nově uvolněné centrální oblasti přestavěny na komerční bydlení nebo bydlení s vysokými příjmy. Tento přístup porušuje právo na důstojné kvalitní bydlení, představuje diskriminační zacházení a brání integraci romských komunit do většinové společnosti.

Rovněž články 1, 3, 4, 7, 21 a 24 Listiny základních práv

Financování: ESF, 1 032 431,25 Kč (spolufinancování)

Provedené akce: Nebyla provedena žádná akce.

Fondy EU použité na posílení segregace ve vzdělávání v Ostravě

V letech 2016 až 2019 bylo přiděleno 178,54 mil. Kč na projekt Rozvoj rovného přístupu ke vzdělání I. II. a III ve městě Ostravě (zapojeno 29 základních škol). I když deklarovaným cílem projektu bylo zajistit rovný přístup ke kvalitnímu vzdělání, jeho výsledky nebyly s tímto cílem v souladu. Místo toho, aby projekt podporoval inkluzi, přispěl k další segregaci romských komunit. Pozoruhodné je, že se v tomto období zvýšil, jak počet segregovaných romských dětí, tak počet dětí, které předčasně ukončily školní docházku

Registrace projektu č. : CZ.02.3.61/0.0/0.0/15_007/0000212

Porušené články:

- **Článek 14 Evropské úmluvy o lidských právech** (zákaz diskriminace)
- **Článek 2 Protokolu č. 1 k Evropské úmluvě o lidských právech** (Právo na vzdělání)

Evropský soud pro lidská práva vyzval Českou republiku v případě D.H. a ostatní vs. Česká republika (2007), aby ukončila segregaci romských dětí ve vzdělávání. Navzdory tomuto závaznému rozsudku segregáčnické praktiky přetrvávají.

Fondy EU jsou navíc výslovně navrženy tak, aby tento požadavek splňovaly, podporovaly inkluzivní vzdělávání a bojovaly proti všem formám diskriminace jako součást právních povinností a podmínek financování EU. Nesplnění těchto povinností může představovat porušení pravidel financování EU a principů Listiny základních práv Evropské unie.

Tato pokračující segregace, zejména v Ostravě, poukazuje na závažná selhání při zajišťování toho, aby financování EU bylo v souladu s antidiskriminačním rámcem EU. Monitorovací a vynucovací mechanismy se ukázaly jako nedostatečné, což umožnilo, aby toto zneužívání finančních prostředků pokračovalo bez kontroly. Problém ještě zhoršilo to, že někteří městští úředníci otevřeně popírali existenci segregovaných škol, navzdory neklamným důkazům. Toto institucionální popírání bránilo smysluplné reformě, znemožňovalo efektivní přerozdělování zdrojů a bránilo vyvození zodpovědnosti za zneužívání fondů EU.

Financování: Evropské strukturální a investiční fondy (ESIF), Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání.

V lednu 2012 Evropská komise zastavila vyplácení přibližně 1,9 milionu eur ze strukturálních fondů České republiky poté, co zjistila "závažné nedostatky" v řízení a kontrole finančních prostředků určených na vzdělávací projekty. K tomuto kroku došlo kvůli obavám, že finanční prostředky nejsou efektivně využívány na podporu inkluzivního vzdělávání romských dětí. (https://fpa.org/fair-deal-czech-roma-start-decent-schools/?utm_source=chatgpt.com)

Tento projekt jasně odráží praktiky soustavně kritizované Evropskou komisí. Navzdory opakovaným varováním stejný vylučovací přístup pokračuje.

Diskriminace Romů v bytovém domě v Kladně

Město Kladno zavedlo v roce 2017 místní vyhlášku, která výrazně omezila přístup k sociálním a bytovým dávkám na celém území Kladna ("bezdotkatelná zóna"). Krajský úřad Středočeského kraje tuto vyhlášku v roce 2019 zrušil. V důsledku toho bude město nově muset identifikovat konkrétní lokality, kde noví obyvatelé nebudou mít nárok na doplatky na bydlení, zatímco ti, kteří již v postižených oblastech žijí, si své dávky ponechají. Kvůli tomuto dekretu přišlo velké množství rodin o střechu nad hlavou a ze dne na den se stalo bezdomovci. I když byl výnos nakonec prohlášen za neplatný, obětem nebylo poskytnuto žádné odškodnění. Město Kladno začalo v roce 2017 realizovat projekty financované z fondů EU v době, kdy ještě platila místní vyhláška. Jedním z nich je projekt realizovaný pod záštitou Ministerstva práce a sociálních věcí s názvem Systémová podpora sociální práce v obcích (**CZ. 03.2.63/0.0/0.0/15_017/0003527**), jehož cílem je posílení sociální integrace a boj proti chudobě.

Porušené články: Článek 21 (Zákaz diskriminace); Článek 34 (Právo na bydlení)

Tyto projekty se zaměřovaly na integraci romských komunit, ale zároveň prosazovaly nezákonné praktiky, které představovaly diskriminační praktiky vůči Romům a dalším sociálně zranitelným skupinám. Opatření financovaná EU tak nepřímo podporovala diskriminační praktiky.

Financování: ESF, Operační program Zaměstnanost (částku se nepodařilo najít)

Přijaté kroky: V roce 2019 Krajský úřad Středočeského kraje tuto vyhlášku zrušil, protože tato vyhláška nebyla v rozporu se zákonem, a byla tak považována za nezákonnou.

Základní škola a dětský domov Na Vižiny + několik lokalit, Česko Porušená práva:

I. Porušení práva dítěte na rodinný život a komunitní péči

Právní základ:

- Článek 24 Listiny základních práv EU (práva dítěte)
- Článek 7 Listiny (Právo na soukromý a rodinný život)
- Článek 19 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (Právo na nezávislý život a začlenění do Společenství)
- Články 3, 9 a 20 Úmluvy OSN o právech dítěte (CRC)

Argument: Sloučení dětských domovů se segregovanými základními školami vytváří **maskované institucionální prostředí**, které ztěžuje identifikaci a monitorování prostředí ústavní péče. Tím je porušeno právo dítěte vyrůstat v rodinném prostředí a mít přístup ke

komunitní péči. Taková uspořádání očividně ignorují princip **nejlepšího zájmu dítěte** (čl. 3 CRC) a posilují jejich dlouhodobé sociální vyloučení.

II. Obcházení omezení financování a právních záruk

Právní základ: Nařízení EU (nařízení o společných ustanoveních – CPR) čl. 9 písm. c): Zakazuje využívání fondů EU na institucionální péči, která segreguje jednotlivce od komunity.

- Směrnice Rady 2000/43/ES (směrnice o rasové rovnosti): Zakazuje přímou i nepřímou rasovou diskriminaci.

Argument:

Sloučení dětských domovů se **segregovanou základní školou, kterou navštěvují převážně romské děti**, využívá právní mezeru v přístupu k EU a veřejným prostředkům, které jsou jinak omezeny na ústavní péči. Prezentace takových zařízení jako institucí zaměřených na vzdělávání umožňuje **podvodné zneužívání finančních toků** a zároveň udržuje rasovou segregaci, což porušuje jak účel fondů EU, tak antidiskriminační zákony.

III. Strukturální diskriminace a udržování rasové segregace

Právní základ:

- Článek 21 Listiny (zákaz diskriminace)
- Článek 14 ESLP ve spojení s článkem 8 (jak je stanoveno v rozsudku *D.H. a další proti České republice*)
- Akční plán EU proti rasismu na období 2020–2025

Argument:

Tato praxe neúměrně postihuje **romské děti**, a to jak v systému ústavní péče, tak v segregované základní škole. Tato dvojí segregace vede k uzavřenému, **paralelnímu systému vzdělávání a péče**, který zásadně porušuje zásady rovnosti a nediskriminace podle práva EU. Reprodukují cykly chudoby, marginalizace a vyloučení, což představuje jasný případ **institucionalizovaného rasismu**.

IV. Nedostatek transparentnosti a veřejného dohledu

Právní základ: Listina základních práv EU, článek 41 (právo na řádnou správu)

- Kodex řádné správné praxe evropského veřejného ochránce práv

Argument:

Sloučený status těchto institucí zastírá jejich skutečnou funkci, **brání veřejným orgánům a nezávislým orgánům účinně monitorovat porušování práv dětí a antidiskriminačních záruk**.

Tento nedostatek transparentnosti brání řádnému prosazování deinstitucionalizačních politik a podmínek financování EU.

Financování: Evropské strukturální a investiční fondy (ESIF), Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání. Toto financování je aplikovatelné na všechny příklady napříč Českou republikou.

Přijatá opatření: Žádná, protože většina těchto projektů je vyobrazena jako projekty zaměřené na integraci a inkluzi. Nicméně dopadem těchto institucí je segregace, a tedy představování diskriminace. Nikdo si však tuto skutečnost neuvědomuje z mnoha důvodů a jedním z nich je nedostatečný sběr etnicky desegregovaných dat.

Vystěhování a přemísťování Romů za účelem soukromého rozvoje

V rámci obnovy měst realizovala soukromá společnost Residomo (později přejmenovaná na

Porušené články: Článek 21 (Zákaz diskriminace); Článek 34 (Právo na bydlení)

Heimstaden) projekty z fondů EU, které vedly k přemístění romských rodin do izolovaných, segregovaných oblastí s omezeným přístupem k veřejným službám. Projekt regenerace města měl za cíl "zlepšit životní podmínky", ale jeho výsledkem bylo vystěhování romských rodin z romské čtvrti a prodej zrekonstruovaných bytů kupcům s vysokými příjmy.

Projekt přispěl ke zvýšení hodnoty soukromého majetku a vedl k vystěhování marginalizovaných romských komunit, které představují diskriminační zacházení a porušování základních práv. (Nové byty jsou pro romské rodiny zcela nedostupné, <https://www.heimstaden.cz/v-zahradkach>).

Financování: celkem 370 mil. Kč, 41 mil. Kč z ESF+ fondů

Provedená opatření: Ne

Lokalita v roce 2011 (Foto z Google maps) Lokalita v roce 2023 po vystěhování všech romských rodin

Agentura pro sociální začleňování

Navzdory svému mandátu podporovat rovné příležitosti a začleňování Romů řada zpráv naznačuje, že Agentura pro sociální začleňování se potýká s problémy při účinném řešení strukturální diskriminace. Postupem času se agentura posunula od zaměření na začleňování Romů k širšímu sociálnímu znevýhodnění. Tento obrat je inkluzivní, ale umožňuje agentuře získat automatické finanční prostředky EU pro iniciativy zaměřené na Romy, aniž by bylo zaručeno, že romské komunity budou aktivně zapojeny do rozhodování nebo že budou mít hmatatelný prospěch z těchto fondů přesahujících 50 milionů EUR ročně.

Vzhledem k tomu, že počet sociálně vyloučených lokalit v České republice raketově vzrostl z 300 v roce 2008 na 600 v roce 2019 a stále roste, zdá se, že desítky milionů eur vyčleněných na "romskou integraci" přinášejí minimální výsledky. Dotazované romské skupiny a skupiny občanské společnosti kritizují agenturu za to, že postrádá smysluplnou angažovanost a nezajišťuje transparentní a efektivní vyplácení zdrojů EU zamýšleným příjemcům.

Kritika Agentury pro sociální integraci přichází i od Nejvyššího kontrolního úřadu (NKÚ), který v kontrolní zprávě č. 23/29 upozornil, že přístup Agentury pro sociální začleňování (ASZ) k financování projektů je nesystematický a krátkodobý, což omezuje její schopnost pružně reagovat na vznikající potřeby a že většina finančních prostředků je věnována na personální náklady, aniž by přinášela dostatečně měřitelný dopad. Auditem bylo rovněž zjištěno, že ASZ se podílí na projektech v celkové hodnotě přesahující 12 miliard eur. (https://drive.google.com/file/d/1t_t-q3L21gZ2RVVWRJ_gN1lxMLUJ5Y38/view).

Klíčové poznatky z výzkumu

Zakořeněná segregace

Slabý dohled umožňuje, aby se finanční prostředky EU nalévaly do projektů, které segregaci spíše posilují, než aby ji zpochybňovaly. Příkladem je financování segregovaných romských škol a středisek ústavní péče, spíše než komunitní řešení.

Administrativní manévry

Slučování škol s dětskými domovy je záměrnou strategií, jak zajistit další zdroje financování. Tento přístup nejen upevňuje institucionalizaci, jak je zdokumentováno v Blighted Lives, ale také zastírá odpovědnost za distribuci a využívání finančních prostředků.

Selhání monitorovacích mechanismů

Decentralizovaný dohled: Vzhledem k tomu, že systém je vysoce decentralizovaný, je obtížné sledovat skutečný dopad projektů financovaných EU. Role komunitních organizací: Místní skupiny byly klíčové při odhalování zneužívání fondů, které oficiální zprávy často přehlíží. Jejich přímá angažovanost v marginalizovaných komunitách odhaluje mezery v dodržování antidiskriminačních principů.

Nerovnost v podpoře uprchlíků

Dvojí metr: Výzkum ukazuje výrazné nerovnosti v zacházení s romskými uprchlíky (zejména z Ukrajiny) ve srovnání s neromskými uprchlíky, což vede k horším bytovým podmínkám a omezeným službám. Romští respondenti to často prezentovali jako projev hluboce zakořeněné systémové diskriminace, která přetrvává napříč Evropou. Romští respondenti vyjádřili strach a nejistotu poté, co byli svědky rozdílného zacházení s romskými uprchlíky z Ukrajiny. Někteří respondenti načrtli znepokojivé paralely s historickými zvěrstvy a srovnávali segregaci, již byli svědky na českých nádražích, s tříděním lidí na nádražích v Osvětimi. Popsali, že viděli bílé ukrajinské uprchlíky nasměrované do hotelů a řádného bydlení, zatímco romští Ukrajinci byli posíláni do detenčních center obklopených ostnatým drátem a do bývalých věznic. Tyto zkušenosti vedly české Romy k uvědomění si vlastní zranitelnosti, pokud by podobné okolnosti nastaly i v jejich zemi, což zvýšilo jejich pocit nejistoty a nedůvěru v institucionální ochranu.

Politická doporučení

Naléhavá potřeba reformy

Tyto konkrétní příklady od nuceného vystěhování v Ústí nad Labem a Ostravě až po zakládání dětských domovů v segregovaných školách zdůrazňují naléhavou potřebu systémových reforem v oblasti bydlení, vzdělávání a zaměstnanosti.

Zdůrazňují také význam robustnějšího dohledu nad programy financovanými EU, aby bylo zaručeno dodržování antidiskriminačních zásad a cílů deinstitucionalizace. Zapojení romských organizací a komunit do rozhodovacích i hodnotících procesů je zásadní pro zajištění toho, aby politiky a programy byly v souladu se zásadami rovnosti a inkluze, jak je prosazuje Národní strategie integrace Romů (SRI). Takové zapojení by také pomohlo čelit manipulativnímu využívání fondů EU, které segregaci spíše upevňuje, než aby ji rozbíjelo. Doporučení a akční plán Zjištění v této zprávě zdůrazňují přetrvávající problémy při dosahování spravedlivého a nediskriminačního rozdělování finančních prostředků EU v České republice.

Navzdory politickým závazkům a právním rámcům zaměřeným na podporu začleňování Romů, práv osob se zdravotním postižením a integrace migrantů systémové překážky nadále narušují účinné využívání zdrojů EU. Segregace, špatná alokace finančních prostředků a slabý dohled, to vše přispívá k posilování, nikoli k demontáži strukturální diskriminace.

Každé udržitelné řešení musí zahrnovat:

1. Posílené mechanismy dohledu
2. Transparentní kritéria přidělování
3. Přímé zapojení postižených komunit
4. Přísné monitorování a hodnocení

V souladu s antidiskriminačními standardy SRI a EU jsou tyto kroky nezbytné k zajištění toho, aby projekty financované z veřejných zdrojů skutečně podporovaly rovnost a inkluzi, spíše, než aby reprodukovaly dlouhotrvající nespravedlnosti.

Klíčovou překážkou účinného provádění antidiskriminačních opatření v rámci projektů financovaných EU je nedostatečná informovanost a porozumění ze strany řídicích orgánů a ministerstev. Ačkoli veřejné orgány často zdůrazňují antidiskriminační politiky, decentralizace a absence robustního dohledu znamenají, že tyto politiky mohou být prováděny způsoby, které neúmyslně udržují diskriminaci.

Zneužívání finančních prostředků: Z rozhovorů vyplynulo, že zdroje EU určené na začleňování Romů byly přesměrovány do segregovaných škol, čímž se segregované vzdělávací prostředí zachovalo nebo rozšířilo (monitorovací zpráva občanské společnosti RCM 2019, s. 21).

V rozporu s deinstitucionalizací: Fondy EU byly také přiděleny na centra institucionální péče, spíše než na komunitní alternativy, což je v rozporu se závazky EU k deinstitucionalizaci. **Zmařené životy:** Romské děti ve státní péči (str. X) zdůrazňuje, jak mohou takové praktiky upevnit vylučovací modely.

Posílení kontrolních mechanismů

- Povinné školení: Ministerstva a řídicí orgány by měly absolvovat povinné školení o antidiskriminačních zákonech a pokynech EU pro financování.
- Nezávislé monitorovací orgány: Organizace vedené Romy a zdravotně postiženými musí být formálně zapojeny do hodnocení financovaných projektů. Tím se zajistí, že budou brány v úvahu perspektivy komunity.
- Transparentnost a odpovědnost: Jasné struktury pro podávání zpráv a odpovědnost musí být institucionalizovány tak, aby fondy byly využívány k boji proti diskriminaci, nikoli k jejímu posilování.

Zapojení komunity

Zjištění z fokusních skupin a rozhovorů potvrzují, že údaje o institucionální péči a přidělování finančních prostředků EU jsou často zastřené, což ztěžuje ověření souladu s antidiskriminačními standardy. Přímá spolupráce s nejvíce postiženými romskými rodinami, aktivisty za práva osob se zdravotním postižením a skupinami hájícími zájmy migrantů má zásadní význam pro odhalení skutečného dopadu iniciativ financovaných EU.

Rozpor mezi papírem a praxí: Mnoho projektů financovaných EU je v oficiální dokumentaci popsáno jako úspěšné, ale v praxi nepřináší smysluplný dopad.

Místní úspěch v Ostravě Porubě: Zapojení komunity vedlo k desegregaci škol a řešilo diskriminační praktiky při implementaci politiky. Ve spolupráci se skupinami, jako je Awen Amenca, romské rodiny úspěšně zpochybnilly segregační politiku, čímž podtrhly sílu prosazování práv zdola.

Awen Amenca, Romodrom a podobné organizace ukazují, že komunitně vedené monitorování je účinné při odhalování porušení, která oficiální kanály často přehlédnou. Struktury financování by proto měly upřednostňovat iniciativy na místní úrovni, do nichž se aktivně zapojují Romové, migranti a osoby se zdravotním postižením, aby se zajistilo, že projekty budou skutečně v souladu s jejich potřebami a právy.

Reformy financování

Aby se omezilo zneužívání finančních prostředků EU, musí být stanoveny jasné pokyny pro hodnocení souladu s antidiskriminačními zákony. Tyto pokyny by měly být v souladu s národní strategií integrace Romů (SRI) a dalšími strategiemi zaměřenými na širší cíle inkluze.

Kritéria pro integraci vs. segregaci, diskriminaci

Projekty musí být posouzeny podle toho, zda podporují skutečnou integraci nebo přispívají k segregaci. Je třeba posílit nezávislý dohled, aby se zabránilo tomu, že místní a regionální orgány budou zneužívat mezer ve financování.

Žádosti o financování by měly vyžadovat důkaz o dodržování antidiskriminačních opatření s podrobnostmi o tom, jak navrhované projekty podporují desegregaci a komunitní alternativy k ústavní péči. Řídící orgány musí být odpovědné za zajištění toho, aby realizace projektu byla v souladu s inkluzí, a nikoli se segregací.

Pravidelné audity a nezávislé přezkumy

Romské organizace, skupiny bojující za práva osob se zdravotním postižením a další občanské advokační sítě by se měly aktivně podílet na auditech projektů, aby se zvýšila transparentnost.

Užší spolupráce mezi Evropskou komisí a vnitrostátními orgány je nezbytná pro sladění monitorování fondů EU s mezinárodními normami v oblasti lidských práv a cíli udržitelného rozvoje.

Závěr

K řešení zakořeněných výzev zdůrazněných v této zprávě jsou zásadní následující opatření:

Komplexní a nezávislý dohled

Strukturovaný systém auditu: Zavést přísný mechanismus auditu finančních prostředků EU a zajistit, aby hodnocení byla v souladu s antidiskriminačními cíli uvedenými ve vnitrostátní strategii integrace Romů a příslušných evropských rámcích. Zmařené životy: Romské děti ve státní péči zdůrazňuje, jak mohou přetrvávat institucionální předsudky, když je dohled slabý, a zdůrazňuje potřebu transparentního přezkumu využívání fondů.

Transparentní alokace finančních prostředků

Posílení regulace: Obecní orgány a řídicí orgány by měly být povinny prokázat soulad s politikou začleňování před vyplacením finančních prostředků. Jasná a závazná kritéria mohou zabránit zneužívání zdrojů pro segregované školy nebo institucionální péči, které udržují diskriminaci.

Posílení místních komunit

Kritická role skupin zdola: Uznat ústřední přínos skupin vedených Romy

organizací, skupin bojujících za práva osob se zdravotním postižením a dalších místních sítí při monitorování i provádění projektů financovaných EU. Přímá angažovanost v marginalizovaných komunitách často odhaluje skutečný dopad alokace fondů, na rozdíl od idealizovaných institucionálních zpráv.

Silnější legislativní záruky

Závazné závazky: Na národní úrovni i na úrovni EU zavést právně vymahatelná opatření, která omezují financování segregačních nebo institucionalizačních praktik. Tyto záruky jsou nezbytné pro zajištění toho, aby iniciativy financované EU podporovaly deinstitucionalizaci a inkluzi, spíše, než posilovaly systémové vyloučení.

Trvale udržitelná reforma

Zde prezentovaná zjištění volají po naléhavé reformě způsobu, jakým jsou v České republice alokovány, monitorovány a vymáhány fondy EU. Projekt Zmařené životy: Romské děti ve státní péči ukazuje, že bez iniciativních opatření a zapojení komunity mohou institucionální a segregační praktiky přetrvávat i v případě, že se projektová dokumentace jeví jako vyhovující.

Riziko přetrvávající diskriminace: Při absenci silnějších právních rámců, lepšího dohledu a silné účasti komunit mohou fondy EU nadále spíše posilovat než odstraňovat stávající nerovnosti.

Rozhodná opatření ze strany orgánů: Řídicí orgány a tvůrci politik musí uznat systémové problémy popsané v této zprávě a přijmout konkrétní kroky k jejich nápravě.

Restrukturalizovaný přístup: Přepracovaný monitorovací systém spojený s transparentním přidělováním finančních prostředků a inkluzivním rozhodováním je nezbytný k zajištění toho, aby zdroje EU plnily svůj zamýšlený účel a budovaly spravedlivou a inkluzivní společnost.

Úspěch programů financovaných EU by se neměl měřit pouze objemem přidělených zdrojů, ale měřitelným zlepšením života marginalizovaných komunit.

Dosažení udržitelné sociální změny vyžaduje inkluzivní, transparentní a komunitou řízený rámec, který aktivně bojuje proti cyklům vyloučení a diskriminace.

Do budoucna je nezbytné, aby řídicí orgány a tvůrci politik přijali doporučené reformy, které sladí financování EU s jejich původním mandátem: podporou inkluze, rovnosti a desegregace. Česká republika tak může učinit významný krok k vytvoření spravedlivější a spravedlivější společnosti pro všechny. Tyto systémové problémy lze překonat pouze prostřednictvím smysluplného zapojení, transparentního vládnutí a neochvějné oddanosti lidským právům.